שֶׁכּוֹסֶם שְׁעוֹרִים – אוכל שעורים חיים שֶׁל תְּרוּמָה, שאין זו דרך אכילתם, מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. משום שבחיוב חומש נאמר 'כִּי יֹאכַל', פֶּרֶט לְמַזִּיק, וכסיסת שעורים אינה חשובה אכילה אלא היזק.

דין נוסף בתרומה שאכלוה זרים: אָמַר רַב שִׁיזְבִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זָר שֶׁבָּלַע [בלא לעיסה] שִׁעוּרֵי שֶׁל תְּרוּמָה, וֶהֱקִיאָן כשהן שלמים, וְאחר כך אָכָלָן אַחֵר. הָרִאשׁוֹן, מְשַׁלֵּם לכהן (את) קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, לפי שגם בליעה דרך אכילה היא. והַשֵּׁנִי, אֵין מְשַׁלֵּם לכהן לא קרן ולא חומש, כיון שבאכילת הראשון כבר התחללה התרומה, אֶלָּא משלם דְּמֵי עֵצִים – הראוים להסקה לְרִאשׁוֹן – לזה שבלעם בַּלָּבָד, כיון שכבר כשבלעם קנאם והתחייב בתשלומיהם.

שנינו במשנה: הָאוֹכֵל וְהַשּׁוֹתֶה אֵין מִצְטָרְפִין. שואלת הגמרא: מַאן הוא התַּנָּא של משנתינו הסובר שאכילה ושתיה אינם מצטרפים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, משנתינו בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִיָּה, ואינה כדברי הכל אלא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא הסובר שדברים שאין שיעורם שוה אינם מצטרפים. דְּתָנַן (מעילה יז.), כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בדין צירוף שני מיני טומאה לשיעור הראוי לטמא, כָּל שֶׁגַּם זמן טוּמְאָתוֹ וְגַם שִׁעוּרוֹ הראוי לטמא, שָׁוֶה למין טומאה אחר, מִצְטָרֵף אליו ומטמא. אבל אם רק טוּמְאָתוֹ שוה וְלֹא שִׁעוּרוֹ, או רק שִׁעוּרוֹ שוה וְלֹא טוּמְאָתוֹ, וכל שכן אם לֹא טוּמְאָתוֹ שוה וְלֹא שִׁעוּרוֹ שוה, אֵין מִצְטָרְפִין.

דעה החולקת על רב חסדא: רַב נַחְמָן אָמַר, אֲפִילּוּ תִּימָא משנתינו כְּרַבָּנָן, מכל מקום עַד כָּאן לֹא קָא אָמְרֵי רַבָּנָן הָתָם שאף ששיעורם שונה מצטרפים, אֶלָּא לְעִנְיַן טוּמְאָה, כיון דְּשֵׁם טוּמְאָה חַד הִיא. אֲבָל הָכָא – באוכל ושותה ביום הכפורים, חִיּוּבוֹ מִשּׁוּם יַתּוּבֵי דַּעֲתָּא הוּא, וְהָאי שאכל מקצת ושתה מקצת, לֹא מְיַתְּבָא דַּעֲתֵיהּ עדיין, לפיכך אינם מצטרפים.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו אמוראים בדורות הקודמים במחלוקת זו: וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִיָּה משנתינו וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּתָנַן כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כו', וכדברי רב חסדא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר [כדברי רב נחמן], אֲפִילּוּ תִּימָא משנתינו כְּרַבָּנָן, עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי רַבָּנָן הָתָם ששיעורים שונים מצטרפים, אֶלָּא לְעִנְיַן טוּמְאָה, אֲבָל הָכָא – ביום הכפורים, חִיּוּבוֹ מִשּׁוּם יַתּוּבֵי דַּעֲתֵיהּ הוּא, וְהָאי לֹא קָא מְיַתְּבָא דַּעֲתֵיהּ, ופטור.

משנה

אֲבָל וְשָׁתָה ביום הכפורים בְּהֶעְלֵם אֶחָד – בשגגה אחת, שלא נודע לו בינתיים שחטא, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, משום שאכילה ושתיה איסור אחד הם. אבל אם אָכַל וְעָשָׂה מְלָאכָה בהעלם אחד, חַיָּיב (שְׁנֵי) חַטָּאוֹת, כיון שהם איסורים נפרדים.

דין נוסף: אֲבָל אוֹכְלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְכן אם שָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, וְכן אם שָׁתָה צִיר – רוטב היוצא מן הדגים אוֹ מוֹרֵיס – שומן דגים, שאין הדרך לשתותם, פָּטוּר.

גמרא

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַפְנֵי מַה לֹּא נֶאֶמְרָה אֲזָהָרָה – איסור לאו, בְּמִצּוֹת עִינּוּי של יום הכפורים, ואינה אלא בעשה 'תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם'. מִשּׁוּם דִּלֹּא אִפְשָׁר לכתבה בלשון לאו. כי הֵיכִי נִכְתּוֹב, אם נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא יֹאכַל', הרי 'אֲכִילָה' בִּכְזִית משמע, וביום הכפורים אינו אסור אלא בככותבת, שהוא שיעור המיישב את הדעת. ואם נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא תְעוּנֶּה', הרי לשון זו 'קוּם אֱכוֹל' מַשְׁמַע, כלומר היה משמע שמצוה לאכול.

תמיהה על דברי ריש לקיש: מַתְקִיף לָהּ רַב הוֹשַׁעְיָא, אם משום כך נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'הִשָּׁמֶר פֶּן לֹא תְעוּנֶּה', כלומר, השמר פן תבוא לידי לא תעונה, שמשמעו איסור לאו. דוחה הגמרא: אִם יִכְתּוֹב בֵּן, נְפִישֵׁי לְהוּ לָאוִין – ירבו איסורי הלאו, שהרי לשונות 'השמר' ו'פן' לא תעשה הם, ויתכן שלא כתבה כן התורה משום שלא רצתה להרבות באיסורי לאו.

קושיא נוספת על ריש לקיש: מַתְקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'הִשָּׁמֶר פֶּן לֹא תְעוּנֶּה' שמשמעו איסור לאו, ואין כאן ריבוי לאוין. דוחה הגמרא: אִם היה נאמר בֵּן, לא היה כאן איסור לאו כלל, שהרי כל 'הִשָּׁמֶר' דְּנאמר בלאו – באזהרת לא תעשה, נידון כלאו, אבל 'הִשָּׁמֶר' דְּנאמר בַּעֲשֵׂה – בדבר עשיה, נדון כמצות עֲשֵׂה, ו'השמר במצות עינוי' פירושו השמר שתתענה, והרי זה השמר דעשה.

קושיא נוספת: מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, עדיין נִכְתּוֹב 'אַל תְּסוּר מִן הָעִינּוּי' שהוא לאו גמור. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קשה על דברי ריש לקיש.

הגמרא מביאה שאמנם לא נאמרה בפירוש אזהרה בעינוי, אך חכמים למדו כן מדרשה: וְתָנָא בברייתא מַיְיתִי לָהּ אזהרה בעינוי מֵהָכָא [ותחילה מביאה הגמרא את הרישא של הברייתא]. לגבי יום הכיפורים נאמר (במדבר כט ז) 'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ', יָכוֹל הָיִיתִי לומר שֶׁיְּהֵא עִנּוּי כרת גם עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה – אם לא הוסיף מחול על הקודש, להפסיק ממלאכה מבעוד יום. תַּלְמוּד לוֹמַר במקום אחר (ויקרא כג ל) 'וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי וגו', ויש ללמוד מלשון 'בעצם היום' שרק עַל עִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם הכפורים עִנּוּי כָּרֵת אם עשה בו מלאכה, וְאֵינוֹ עִנּוּי כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה. אלא שעדיין יָכוֹל הייתי לומר, שאמנם לֹא יְהֵא עִנּוּי כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה, אֲבָל יְהֵא עִנּוּי כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִינּוּי – אם לא הוסיף מחול על הקודש להתענות. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם בג כט) 'כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה', למדנו שעַל עִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם עִנּוּי כָּרֵת אם לא התענה, וְאֵינוֹ עִנּוּי כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִינּוּי.

ממשיכה הברייתא ומבררת: יָכוֹל שהעושה מלאכה בזמן תוספת לֹא יְהֵא בִּכְלָל עוֹנֶשׁ, אֲבָל יְהֵא מִזְהָר בלאו עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם בג כח) 'וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה', למדנו שעַל עִיצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם הוּא מִזְהָר שלא לעשות מלאכה, וְאֵינוֹ מִזְהָר עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה, אלא מצות עשה היא. מברררת הברייתא: יָכוֹל שאכן לֹא יְהֵא מִזְהָר עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה כפי שמשמע מהפסוק, אֲבָל יְהֵא מִזְהָר בלאו עַל תּוֹסֶפֶת עִינּוּי. משיבה הברייתא: וְדִין הוּא – שאינו מוזהר על תוספת עינוי יש ללמוד בקל וחומר, וּמָה מְלָאכָה שהיא חמורה, שֶׁנִּתְּנָה איסורה גם בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֵינוֹ מִזְהָר עֲלֶיהָ בתוספת יום הכפורים, עִינּוּי שהוא קל ממנה, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא מִזְהָר עָלָיו.

בעת מביאה הגמרא את סוף הברייתא, שם מבואר מדרשה שיש איסור לאו על עינוי ביום הכפורים. מבררת הברייתא: עד כאן התבאר שאין איסור לאו על 'תוספת', אֲבָל אַזְהָרָה [–לאו] לְעִינּוּי שֶׁל יוֹם הכפורים עַצְמוֹ, לֹא לְמַדְנוּ מִנַּיִן. מבארת הברייתא: דבר זה נלמד בגזירה שוה, שכן יש להקשות לֹא יֹאמַר הכתוב עוֹנֶשׁ בְּעושה מְלָאכָה ביום הכפורים, דְּנָמַר – שיש ללמוד ענושו בקל וחומר מֵעִנּוּי שיש בו כרת. וּמָה עִנּוּי שהוא קל, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, עֹנֶשׁ עליו כָּרֵת ביום הכיפורים, מְלָאכָה החמורה, שֶׁנִּתְּנָה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. ולָמָּה אכן נֶאֱמַר ענוש במלאכה, אלא על כרחך מוּפְנֶה – מיותר הוא, ולא נאמר אלא כדי לְהַקִּישׁ וְלָדוּן מִמֶּנּוּ בִּנְזֵרָה שָׁוָה. לפי שנֶאֱמַר עוֹנֶשׁ כרת בְּעִינּוּי, וְנֶאֱמַר עוֹנֶשׁ כרת בִּמְלָאכָה, מַה מְּלָאכָה לֹא עֹנֶשׁ הכתוב אֶלָּא אִם כֵּן הֻזְהַר תחילה בלאו, שנאמר (במדבר כט ז) 'כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ', אַף עִינּוּי לֹא עֹנֶשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הֻזְהַר, וכיון שמפורש בה עונש, הרי זה כאילו נכתב בה אזהרה.

מקשה הגמרא: אִיבָּא לְמֵימְרַךְ את ה'קל וחומר' האמור [עונש ב'מלאכה' מעונש ב'עינוי'], שכן מַה לְּעִינּוּי שיש בו חומרא שאינה במלאכה, שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ – שמצוותו נוהגת בכל אופן, ולפיכך ענוש עליו כרת, תֹּאמַר בְּמְלָאכָה הקלה ממנו, שֶׁיֵּשׁ אופן שהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ – מאיסורה, שהרי מותר לעשות מלאכה בהקרבת קרבנות היום, ואם כן הרי צרך הפסוק לגופו ואין הגזירה שוה מופנה.

לפיכך מבארת הגמרא שכוונת הברייתא להיפך: אֶלָּא, אזהרה בעינוי מנין, שכן לֹא יֹאמַר הכתוב עוֹנֶשׁ בְּעִינּוּי, דְּנָמַר ענושו בקל וחומר מִמְּלָאכָה. וּמָה מְּלָאכָה הקלה, שֶׁהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ בקרבנות

המשך בעמוד קנט

היום, עָנוּשׁ עליה כָּרֵת, עִינּוּי החמור, שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שענוש כרת. וּלְמָה נֶאֱמַר עונש בעינוי, על כרחך מוּפְנֶה הוּא, כְּדֵי לְחַקֵּשׁ וְלָדוּן מִמֶּנּוּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר עוֹנֶשׁ בְּעִינּוּי וְנֶאֱמַר עוֹנֶשׁ בְּמַלְאָכָה, מָה מְּלָאכָה עֲנֵשׁ וְהַזְהִיר, אַף עִינּוּי עֲנֵשׁ וְהַזְהִיר.

מקשה הגמרא: אִיבָּא לְמֵימַר גם קל וחומר זה, מָה לְּמַלְאכָה שהיא חמורה, שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, תֹּאמַר בְּעִינּוּי הקל שְׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וכיון שבכל אחד יש קולא שאין בחבירו, צריכה התורה לכתוב את שניהם, ואינם מופנים.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבִינָא, הָאי תַּנָּא, מגזירה שוה ד'עֶצֶם' 'עֶצֶם' גָּמַר אזהרה בעינוי. בעונש עינוי נאמר (ויקרא כג כט) 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה', וכן גם בעונש מלאכה (שם כג ל). לפיכך, כשם שבמלאכה הזהיר, אף בעינוי כן. ומוסיפה הגמרא: מוכרח שתיבת 'בעצם' מוּפְנֶה היא. דְּאִי לֹא מוּפְנֶה, אִיבָּא לְמֵימַר על גזירה שוה זו כְּרַבָּרְכִינָן לעיל, שמלאכה חמורה לפי שנוהגת בשבתות וימים טובים, ואין ללמוד ממנה על עינוי. מבארת הגמרא: לְאֵי – אכן, אֲפְנְיוּי מוּפְנֶה היא. שהרי חֲמִשָּׁה קְרָאֵי כְּתִיבִי בְּאִיסּוּר מְלָאכָה ביום הכפורים, חַד פסוק נאמר לְאַזְהָרָה דִּימָמָא, וְחַד נאמר לְאַזְהָרָה דְּלֵילְיָא – ליל יום הכפורים, וְחַד לְעוֹנֶשׁ דִּימָמָא, וְחַד לְעוֹנֶשׁ דְּלֵילְיָא. וְאִילּוּ חַד – הפסוק החמישי לְאַפְנוּיֵי – לייתור, וּלְמַגְמַר ממנו בגזירה שוה לאו בעינוי מִמְּלָאכָה, בֵּין עינוי דִּימָמָא וּבֵין עינוי דְּלֵילְיָא.

מקור אחר לאזהרת עינוי ביום הכפורים: דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא שאזהרה בעינוי נלמד בגזירה שוה, נֶאֱמַר כָּאן ביום הכפורים 'עִינּוּי', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בנערה המאורסה 'עִינּוּי' 'עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֶשֶׁת רֵעֵהוּ' (דברים כב כד), מָה לְּהַלָּן לֹא עֲנֵשׁ סקילה אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אַף כָּאן לֹא עֲנֵשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר.

מקור אחר לאזהרת עינוי: רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, יָלִיף אזהרה בעינוי בגזירה שוה 'שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן' שנאמר ביום הכפורים (ויקרא טז לא), מִ'שבת שבתון' האמור בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית (שמות לא טו). מָה לְּהַלָּן בשבת בראשית, לֹא עֲנֵשׁ על המלאכה אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר תחילה, אַף כָּאן ביום הכפורים לֹא עֲנֵשׁ על עינוי אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר.

רַב פָּפָּא אָמַר, אין צריך גזירה שוה לענין זה,

כיון שהוא גופיה – יום הכפורים בעצמו שבת איקרי לענין עינוי, דכתיב ביום הכפורים (ויקרא כג לב) 'ועניתם את נפשותיכם וגו' מערב עד ערב תשבתו שבתכם', לפיכך דינו כשבת אף לענין אזהרה.

הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהאמוראים למד אזהרה בעינוי ממקום אחר. מבררת הגמרא: בשלמא רב פפא לא אמר כרב אחא דאמר רב יעקב לדרוש מ'שבת שבתון', משום דקרא 'תשבתו שבתכם' דכתיב בגופיה – על עצם יום הכפורים, עדיף ללמוד ממנו. אלא רב אחא דאמר רב יעקב, מאי טעמא לא אמר כרב פפא לדרוש מהכתוב 'תשבתו שבתכם'. מבארת הגמרא: מיבעי ליה פסוק זה ללמד דין תוספת בשבת ויום טוב, כדתניא – וכפי ששנינו בברייתא על הפסוק (ויקרא כג לב) 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש', יכול הייתי לומר בכוונת הכתוב שיתחיל ויתענה בתשעה בתשרי, תלמוד לומר 'בתשעה' דהיינו מבעוד יום. הא כיצד יתפרש כוונת הכתוב, אלא מתחיל ומתענה מבעוד יום מעט לפני שקיעת החמה של תשעה בתשרי וממשיך להתענות כל יום עשירי. מכאן שציותה התורה להתחיל להתענות מבעוד יום, למדנו שמוסיפין מחול על הקודש. ממשיכה הברייתא: ואין לי שמוסיפים אלא בכניסתו של יום הכפורים, ביציאתו – במוצאי יום הכפורים מנין שממשיך להתענות מעט לאחר גמר היום, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'מערב עד ערב' – עד הלילה שאחריו, והלילה בכלל. ואין לי ללמוד מכאן אלא שצריך להוסיף מחול על הקודש ביום הכפורים, [ימים טובים) [שבתות] מנין, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'תשבתו' לרבות השבתות. ואין לי אלא (ימים טובים) [שבתות], [ימים טובים] מנין שצריך להוסיף בהם, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'שבתכם' לרבות ימים טובים. הא כיצד למדנו מכאן, כל מקום שנאמר בו לשון 'שבות' (מכאן ש)מוסיפין בו מחול על הקודש. מבררת הגמרא: ותנא דבריית'א לעיל, שלמד אזהרה בעינוי מגזרה שוה 'עצם' 'עצם', האי הפסוק 'בתשעה לחדש' וגו' מאי עביד ליה – מה הוא דורש ממנו. הרי לשיטתו לא צריך ללמוד מכאן שמוסיפים מחול על הקודש, כיון שדבר זה נלמד כבר מזה שהתורה מיעטה עונש ואזהרה בתוספת יום הכפורים, ומשמע שעל כל פנים יש בה מצות עשה. מבארת הגמרא: מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי. דתני חייא בר רב מדיפתי, בענין עינוי נאמר (שם) 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה', ויש להקשות וכי בתשעה מתענין, והלא בעשור מתענין. אלא הטעם שקרא הכתוב לאכילה שבתשיעי 'עינוי', הוא כדי לומר לך שכל האוכל ושותה בתשיעי כדי שיוכל להתענות בעשירי כמצות היום, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, כיון שאכילתו בתשיעי לצורך העינוי של מחר היא, לפיכך אף היא נחשבת כעינוי.

שנינו במשנה: אבל אוכלין שאין ראוין לאכילה, פטור. אמר רבא, כם – אבל פלפלי – מין תבלין, כיומא דכפורי, פטור. משום שאין דעתו של אדם מתיישבת באכילה זו, שאינה כדרך אכילתו. וכן, כם ונגבילא כיומא דכפורי. פטור, ומאותו הטעם.

הגמרא מקשה על דברי רבא: מיתיבי, שנינו בברייתא, היה רבי מאיר אומר, ממשמע שנאמר לגבי ערלה (ויקרא יט כג) 'וערלתם ערלתו את פריו' וגו' לא יאכל', וכי איני יודע ממילא שעץ מאכל הוא האילן האמור בפסוק. אלא אם כן מה תלמוד לומר – מדוע נאמר לפני כן 'ונטעתם כל עץ מאכל', ללמדנו שהכתוב מדבר בעץ שאף הוא נאכל, שמעם עצו ופריו שוה, ואיזה עץ זה, הוי אומר זה פלפלין. ללמדך, שהפלפלין מין עץ הם וחייבין בערלה. וללמדך עוד, שאין ארץ ישראל חמרה בלום ואפילו פלפלים יש בה, וכפי שנאמר (דברים ח ט) 'ארץ וגו' לא תחסר כל בה'. מברייתא זו משמע שפלפלים נחשבים מאכל, וקשה על דברי רבא שאמר שהאוכל מהם ביום הכפורים פטור.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – בברייתא מדובר, בפלפלי דמטבתא – כשהם עדיין לחים וראויים למאכל, ואכן האוכל מהם ביום הכפורים חייב. והא – ורבא דיבר, בפלפלי יבישתא – לאחר שהתייבשו ואינם ראויים עוד למאכל אלא לתבלין בלבד, לפיכך אמר שהאוכל מהם ביום הכפורים פטור.

קושיא נוספת על דברי רבא: אמר ליה רבינא למרימר, כיצד אמר רבא שהכס זנגביל [חי] ביום הכפורים פטור, לפי שאין זה דרך אכילתו, והאמר רב נחמן, האי חיימלתא – מאכל העשוי ממיני בשמים כתושים מתובלים בדבש, דאתי מבי הנדואי – הבא מארץ כוש, שריא – מותר לאכלו. ואין חוששים בו משום בישולי נכרים, כיון שהוא נאכל כמות שהוא חי. ואף אין חוששים משום גיעולי נכרים, כיון שהוא נותן טעם לפגם. ומכרכינן עלה 'כורא פרי האדמה'. ומכיון שהוא נאכל כמות שהוא חי, הרי זו דרך אכילתו, ומדוע אמר רבא שאינו חייב עליו ביום הכפורים.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – רב נחמן שאמר שזנגביל ראוי לאכילה, דיבר בזנגביל דמטבתא, והא – ורבא שאמר שהכוסס זנגביל ביום הכפורים פטור כי אין זה דרך אכילתו, דיבר בזנגביל דיבישתא שאכן אינו ראוי למאכל.

תנו רבנן, אבל עלי קנים ביום הכיפורים, פטור, לפי שאינם ראויים לאכילה. אבל אכל לולבי גפנים – פרחים העולים בראשי ענפי הגפנים בעודם רכים מאוד, חייב. מבארת הגמרא: אלו הן לולבי גפנים שחייבים על אכילתם ביום הכפורים. אמר רבי יצחק מגדלאה, כל שלולבו – החלו לחנוט בימים שמראש השנה ועד יום הכיפורים, שלא עברו עליהם עשרה ימים מתחילת חניטתם, ועדיין רכים הם וראויים לאכילה. אבל אם חנטו לפני ראש השנה, כבר התקשו, וכעץ הם ואינם ראויים לאכילה. ורב כהנא אמר, כל שלשים יום מעת שלבלבו עדיין הם ראויים לאכילה. תניא כוותיה דרבי יצחק מגדלאה, אבל עלי קנים פטור, ולולבי גפנים חייב. אלו הן לולבי גפנים, כל שלולבו מראש השנה ועד יום הכפורים.

שנינו במשנה: שתה צירי או מורייס, פטור. מדייקת הגמרא: הא שתה חומץ חי [שאינו מזוג במים] ביום הכפורים חייב, כי ראוי הוא לשתיה. מתניתין מני – בשיטת מי נאמרה, רבי היא. דתניא, רבי אומר, חומץ משיב את הנפש ומבטל מן האדם את העינוי, לפיכך השותה ממנו ביום הכפורים חייב.

הוראה בענין שתית חומץ ביום הכפורים: דרש רב גידל בר מנשה מבירי דרגש לפני אנשי עירו, אין הלכה כרבי, אלא השותה חומץ ביום הכפורים פטור. לשנה [והבאה], נפקו כולי עלמא ביום הכפורים ומזגו מים בחומץ להפיג חמיצותו, ושתו חלא על פי הוראת רב גידל. שמע רב גידל ממעשיהם, ואיקפד עליהם. אמר, אימר דאמרי אנא שאין הלכה כרבי, רק לענין דיעבד – שאם שתה אינו חייב חטאת, אבל להתיר לכתחלה לשתות מי אמרי – האם אמרתי דבר כזה. ועוד, אימר דאמרי אנא שבדיעבד פטור, לא אמרתי אלא כששתה פורתא – מעט, אבל אם שתה טובא – הרבה מי אמרי. ועוד, אימר דאמרי אנא שבששתה בדיעבד פטור, רק כששתה חומץ חי, שאינו ראוי לשתיה ואין דעתו של אדם מתיישבת בשתייתו, אבל אם שתה חומץ מזוג במים מי אמרי לפטרו.